

DAVUT SULARI'NIN EDEBİ KİŞİLİĞİ*

Dr. Doğan KAYA

Âşık Edebiyatı tarihi bakımından XX. Yüzyılın parlak ve güçlü bir dönem geçirdiğini söyleyebiliriz.

Bu dönemde âşıklar, medeniyet ve teknoloji çerçevesinde seyreden değişikliklere ayak uydurmuş; her devirde olduğu gibi bu yüzyılda da toplumun aynası olma özelliğini korumuştur. Ülke sathına yayılan ve toplumu etkisi altına alan radyo, televizyon ve gazete gibi kitle iletişim araçlarının ağır baskısına karşı varlıklarını sürdürmeye çalışmışlardır. 1931, 1964 ve 1967 yıllarında Sivas'ta ve 1966 yılından itibaren Konya'da yapılan *âşıklar bayramı*nda var olduklarının ve geleneğin yaşadığının sinyallerini vermiş; ülkenin dört bir yanında yapılan şenlik, festival, bilgi şöleni gibi sanat ve kültür faaliyetlerine iştirak ederek, tarihteki eğlendirme ve eğitime gayretleri içinde olmuşlardır. Diğer taraftan doldurulan plak ve kasetlerle türkü repertuarına katkıda bulunmuşlardır.

Bu yüzyılda hece vezni yine vazgeçilmez ölçü olmuş; hemen her konuda ortaya konulan şiirler, sazlarla daha kalıcı ve etkileyici hale getirilmiştir. Saz, irticalen şiir söyleme, mahlas kullanma, karşılaşma yapma bu yüzyılda da devam etmiştir. Ancak hikâye anlatma ve muamma çözme geleneği eski gücünü yitirmiştir. Her evin vazgeçilmez cihazı televizyon sebebiyle artık hikâye anlatma tarihteki fonksiyonundan çok şey yitirmek mecburiyetinde kalmış; muammalar, muhtelif beldelerde düzenlenen âşıklar programında sembolik hale gelmiştir.

Aşk konusunun yanında geçim zorluğu, şehire göç, gurbet, yaşanan çileler, toplum ve devlet işlerindeki düzensizlikler de ağırlıklı olarak şiirde kendisini göstermeye başlamıştır.

XX. yüzyılda iz bırakan âşıkları şöyle sıralayabiliriz:

Abdülvahab Kocaman, Ahmet Poyrazoğlu, Ali İzzet Özkan, Âşık Veysel, Aziz Üstün, Bayburtlu Celali, Cemal Hoca, Davut Sularî, Derdiçok, Efkârî, Emsalî, Eyyubî, Fehmi Gür, Ferrahî, Gufranî, Gürünlü Gülhanî, Habib Karaaslan, Hacı Karakılçık, Hasretî, Hicranî, Huzurî, Hudaî, Hüseyin Çırakman, İlhami Demir, İlhamî, İsmetî, Kağızmanlı Hıfzı, Kul Gazi, Kul Nuri, Kul Semaî, Mahzunî Şerif, Maksut Feryadî, Mehmet Yakıcı, Meslekî, Mevlüt İhsanî, Meydanî, Murat Çobanoğlu, Musa Merdanoğlu, Müdamî, Mürsel Sinan, Nusret Korunî, Ozan Arif, Pervanî, Posoflu Zülalî, Reyhanî, Ruhanî, Rüstem Alyansoğlu, Sarıcakız, Sefil Selimî, Selmanî, Seyit Yalçın, Seyit Türk, Şeref Taşlıova, Talibî Coşkun, Yüzbaşıoğlu, Zakirî, Zülfikar Divanî.

* Yayımlandığı yer: *Hasan Nedim Şahhüseyinoğlu'na Armağan*, Ürün Yayınları, Ankara, 2015, s. 207-214.

XX. yüzyıl âşıkları içinde haklı olarak yerini alan Davut Sulari (Davut Ağbaba, 1925-17 Ocak 1985), Çayırılı ilçesine bağlı Karahüseyin köyünden olup Veli Dede ve Rindi Hanım'ın oğludur.

Sulari, âşıklık geleneği içinde haklı olarak şöhrete ulaşmış değerli âşıklarımızdan birisidir. Onun bu başarıyı yakalamasının elbetteki birtakım sebepleri vardır. Bunları tek tek irdeleyecek olursak şunları zikretmemiz mümkündür.

Ustası ve çırakları

Sulari'nin dedesi Mehmet Ağa da bir şairdir ve genellikle şiirlerini Alevî-Bektaşî inancı çerçevesinde vücuda getirmiş ve tasavvufa ağırlık vermiştir. İlkokulu ancak üçüncü sınıfa kadar okuyabilen Sulari, saz çalma, şiir söyleme tekniklerini dedesinden öğrenmiştir. Arapça ve Farsça'ya vakıf olan Sulari'nin üzerinde Sümmânî ve Yunus Emre'nin etkisi olmuştur.

Bunun yanında 17 yaşındayken pir elinden dolu içmiştir. Sazına ve sesine bilgi ve inancını ekleyince karşımıza her geçen gün kendisini biraz daha belli eden bir Davut Sulari karşımıza çıkmıştır.

Türkler gelenekçi bir millettir. Âşık Edebiyatında yüzyıllar boyu yaşatılan geleneklerden biri de çırak yetiştirme geleneğidir. Geleneğe bağlılık, iş ve sanatın devam etmesinde önemli rol oynamıştır. Bilhassa esnaflarda gördüğümüz çırak yetiştirme geleneği, toplumun tüm kesimlerinde mevcuttur. Çırak yetiştirme geleneği, âşıkların da yaşattığı bir gelenektir. Usta âşık saza ve söze kabiliyeti olan bir genci çırak edindir, yanında gezdirir, saz ve söz meclislerine sokar, günü gelince mahlasını verir. Çırak da zamanı gelince ustanın izniyle şiirlerini çalıp söylemeye başlar. Ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleriyle söze başlar, adını yaşatır, izinden gider.

Usta âşık Davut Sulari, âşıklık geleneğinin yaşatılmasında eli saz tutan, sesi güzel ve istidadı olan gençlerin yetişmesine katkıda bulunmuş ileriye gören bir âşığımızdır. Nitekim Daimi (1932-1983), Beyhani (1933-1971), Kelkitli Serdari, Ali Ekber Çiçek, Mahzunî gibi birçok âşığın bu yolda ilerlemesinde büyük payı vardır. Mahzuni, bir röportajında ondan etkilendiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Geçmişteki ozanları, yaşayan ozanları bir bir inceledim. Kendime yol gösterici, eylem kılavuzu olarak seçtiğim ozan Pir sultan oldu. Ses olarak da etkilendiğim Davut Sulari'dir. Toprak çocuğuyuz, toprağa karşı büyük özlemimiz vardır. Bunu a en iyi dile getiren Veysel Baba idi. Belirli derecede onun da etkisinde kaldım. Davut Sulari'den esinlendiğim sese, Âşık Veysel'in mülayimliğini kattım.”¹

Mahlası

¹ İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Âşıklık Geleneğinin Bütün Geleneklerini Yerine Getirebilen Fırat Havzalı Âşık Davut Sulari”, *Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu*, Elazığ, s. 209. (Nasrattınoğlu bu bilgileri şu kaynaktan almıştır: Ali Haydar, “Âşık Mahzuni ile Konuşma”, Yeni Ortam Gazetesi, 12 Ekim 1973.)

Sulari'nin asıl adı Davut Akbaba'dır. Şiirlerinde önceleri "Kemali" ve "Serhat Âşık" "Sümmani", "Selami" mahlaslarını kullanmıştır. Daha sonra çoğu zaman "Davut Sulari" de karar kılmış, kimi zaman da mahlas olarak "Sulari" mahlasını kullanmıştır. Şiir ve mana âleminde akıp çağlayacağı işaret edilerek kendisine sır âleminde Sulari mahlası verilmiştir. Nitekim Davut Sularî de kendisine bu mahlasın verilmesinden sonra ömür boyu atı ile gezip yeni bilgiler öğrenmek ve bildiklerini öğretmek gayreti içinde olmuştur.

İrticali / Doğmaca şiir söyleme

Badeli bir âşık olan Sularî, irticali kuvvetli olan âşıklarımızdan birisidir. Katıldığı pek çok etkinlikte, toplantıda veya misafir bulunduğu yerde içinde bulunduğu duruma, verilen ayağa veya konuya anında, doğmaca şiir söylemiştir ki bunları yüzlerce ifade edebiliriz. Bu yüzden Sulari'nin doğmaca söylediği türkülerinin tamamını toplamak pek mümkün görünmemektedir. Çünkü atı ile yurdun birkaç ili hariç (Sinop, Kastamonu, Burdur)² gezmedik yer bırakmayan Sulari'nin her bir yerde sayısız eseri vardır. Muhtemelen bunların bir kısmı teybe alınmakla beraber pek çoğu da o anda söylenmiş ve yazılmadığı unutulmuştur. Münferit olarak tespit edilen birtakım çalışmalar varsa da bizim kanaatimizi odur ki, Davut Sulari'nin pek çok yerde pek çok eseri kalmıştır. Nitekim Sadık Yalsızuçanlar, 1989 yılında Mazlum Nusret Kılıçkırın'dan aldığı şiirleri yayımlamıştır.³ Bu şiirlerin içinde bilinenler olduğu gibi ilk defa ilim âlemine tanıtılanlar da vardır. Sadık Yalsızuçanların yayımladığı şiirler, Davut Sulari külliyyatına elbetteki katkı sağlamıştır, ancak bunlar, Sulari'nin bütün eserleri söz konusu olduğunda o kadar azdır ki!..

Karşılaşmaları

İrticali çok kuvvetli olan Sulari, onlarca âşıkla karşılaşmıştır. Kimi zaman kendisi ayak açmış, kimi zaman da açılan ayağın arkasından gitmiş ve bunda hiçbir zorluk çekmemiştir. Karşılaştığı âşıklar içinde kendi yöresinde tanın âşıklar olduğu gibi şöhreti ülkeye yayılmış güçlü âşıklar da vardır. Sözcüleri, İranlı Âşık Abbas, Posoflu Müdamî, Bayburtlu Hicranî, Oltulu Ummanî, Kangallı Emsalî, Bayburtlu Celalî, Murat Çobanoğlu, Şeref Taşhova, Mevlüt İhsanî, Reyhanî, Rüstem Alyansoğlu ve Yusufelili Pervanî, Nusret Torunî, Hüseyin Sümmanoğlu ve İsrail Taştan ile karşılaşmıştır. Bunlardan Emsalî ile olan karşılaşmasını Sivas'ta yayımlanan bir dergide neşretmiştik.⁴

7-9 Ekim 1966 günlerinde Konya Turizm Derneği Başkanı Feyzi Halıcı'nın önderliğinde Konya'da yapılan ilk âşıklar bayramına katılan ve sonraki bayramlara da öncelikle davet edilen âşıklardan birisidir. Bu bayramlarda Atışma, taşlama, dudakdeğmez, güzelleme ve hikâyeli türkü dallarında ustalığını gösterme imkânı bulabilmiştir.

² Hayrettin İvgin, "Âşık Davut Sulari", *Türk Folkloru Araştırmaları 1985 / 2*, Ankara, 1985, s. 138.

³ Sadık Yalsızuçanlar, *Efendiler Bağı Davut Sulari / Yaşamı-Şiirleri, İstanbul*, 2009, 191 s.

⁴ Doğan Kaya, "Emsalî-Sularî Karşılaşması", *Hayat Ağacı*, Sivas, Yaz 2005, Sayı 3, s. 128-131.

Saz ile ilgisi ve ezgileri

Davut Sulari, sazı son derece ustalıkla çalan bir âşıktır. Saz çalmaya küçük yaşlarda başlamış ve zamanla bunu ilerleterek kendisine has üslubunu ve tavrını bulmuştur. İlk saz derslerini dedesi Pir Mehmet Ağa'dan almıştır. Ailesi saza söze pek uzak değildir. Ağabeyi Haydar Ağbaba ile kardeşi Müslüm Ağbaba da saz çalabilen insanlardır. Sulari, sazına sesinin de güzelliğini katınca söylediği eserler, Türk Halk Müziği vadisinde özel bir edinmiştir. Sulari'nin söylediği eserleri üç bölümde toplayabiliriz. Bunlar; usta malı eserler, yöre türküleri ve kendisine ait ezgilerdir.

Bilindiği gibi âşıklık geleneğinde saz-söz meclislerine başlarken önce ustalar zikredilir ve onlara ait eserler terennüm edilir. Davut Sulari de bu geleneğin dışına çıkmamış; sanatını icra ederken önce edebiyatımızda iz bırakmış âşıkların eserlerini dile getirmiştir.

Sulari, saz meclislerinde sık sık yöresinin türkülerini de söylemeyi ihmal etmemiştir. Böylelikle onların özgün halde yaşamasına katkıda bulunmuştur. İştî bunlardan bazıları: *Sabah oldu tan yıldızı atıyor, Havuz başının gülleri, Böyle ikrarınan böyle yolunan, Çıkar yücelerden yumak yuvarlar, Bahçenin kapısını açtım, Kaşların ince mince, Şu yüce dağları duman kaplamış...*

Davut Sulari, 1948 yılında "mahalli sanatçı" olarak Ankara Radyosuna girmiştir. 1949 yılında da İstanbul Radyosu'nda Yurttan Sesler Korosunda konuk mahalli sanatçı olarak çalışmaya başlamış; 1965 yılına kadar türküler okumuştur.⁵ Burada Türk müziğinin önde gelen isimlerinden Ulvi Cemal Erkin, Muzaffer Sarısözen, Halil Bedi Yönetken, Nida Tüfekçi, Neriman Tüfekçi, Erkin, Adnan Saygun ve Ulvi Cemal gibi ustalarla çalışmış; onların bilgi ve tecrübeleriyle ufku genişlemiştir.

Davut Sulari'nin TRT Repertuarında tespitlerimize göre 13 türküsü vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Rep No	Türkünün Adı	Derleyen	Notaya Alan
696	<i>Bana Bu İlmi İrfanı Veren</i>	Turan Engin	Mehmet Erenler
987	<i>Bir Yiğit Gurbete Düşse</i>	TRT İstanbul Rad.Thm	Md. Yücel Paşmakçı
1093	<i>Bugün Bayram Günü Derler</i>	Edibe Sulari	Erkan Sürmen
1787	<i>Ela Gözlerini Sevdiğim Dilber</i>	Muzaffer Sarısözen	Muzaffer Sarısözen
2076	<i>Ey Hamamcı Bu Hamama</i>	TRT Müzik Dai. Başk.	Nida Tüfekçi
2337	<i>Gız Senin Derdinden Derbeder</i>	Muzaffer Sarısözen	Muzaffer Sarısözen
3943	<i>Seher Vakti Kalkan Kervan</i>	Plâktan Yazıldı	K. Dökmetaş / E. Değirmenci
4033	<i>Siyah Perçemini Dökmüş Yüzüne</i>	TRT Müzik Dai. Başk.	Erkan Sürmen
4144	<i>Şepke'nin Kavakları</i>	Ali Ekber Çiçek	Ahmet Yamacı
4356	<i>Ulu Dağlar Gibi Kar Olan Başım</i>	Ayhan Çabuk	Erkan Sürmen
4427	<i>Vardım Kırklar Kapısına</i>	Turan Engin	Yücel Paşmakçı
4449	<i>Yaban Gülü müsün Sarp Kayalarda</i>	Ömer Şan	Ömer Şan

⁵ Mehmet Yardımcı, "Davut Sulari ile Son Sohbet", *Türk Halkbilimi ve Edebiyat Araştırmaları*, Ankara, 1999, s. 135-142.

Yukarıdaki 13 eser dışında TRT'nin Türk Halk Müziği Arşivinde, Sulari'nin "Yayınlanabilir." kaydı bulunan 27 eseri daha vardır. Bunlar A-59, A-113, B-7, B-59, B-63 numaralı bantlarda kayıtlıdır.⁶

Sulari'nin 80 kadar plağı ve kaseti vardır. Bunların birçoğu Türkiye'de bir kısmı da Almanya'da doldurulmuştur. Ali Ekber Çiçek, Arif Sağ, Sabahat Akkiraz, Belkıs Akkale gibi pek çok sanatçı Davut Sulari'nin eserleri zevk ve ustalıkla okumuştur.

Hikâye

Âşıklık geleneğinin önemli icaplarından birisi de halk hikâyesi tasnif etme ve anlatmadır. Meseleye bu açıdan baktığımızda Davut Sulari'nin herhangi bir hikâye tasnif etmediğini görüyoruz. Ancak çeşitli toplantılarda çeşitli vesilelerle dinleyenlerine pek çok kıssayı ve menkıbeyi anlattığı biliyoruz. Böylelikle vereceği mesajlar için bir yandan şiirlerden yararlanırken bir yandan da hikâyenin gücünden yararlanmasını bilmiştir.

Konu

Sulari'nin şiirlerinde işlediği konuların çeşidini ve yoğunluğunu tespit edebilmek için ortaya koymuş olduğu yüzlerce şiiri gözden geçirmek ve bunun için de böyle bir kitabı görmek gerekir. Ancak şimdilik bilgi vermek açısından biraz önce sözünü ettiğimiz Sadık Yalsızuçanların yazdığı ve Karacaahmet Sultan Kültür Derneğinin yayımladığı Efendiler Bağı adlı kitaptaki şiirleri gözden geçirme imkânı bulabildik. Bu kitapta toplam 82 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerden 36'sı aşk, 16'sı Alevi-Bektaşî inancı, 6'sı tasavvuf konuludur. Diğerleri daha az sayıda dert, şahıslar, şehirler, ülkeler, bülbül ve turna gibi hayvanlar, göz ve yergi konusundadır. Sulari bir 1970'li yıllarda devrimci düşüncüyü yansıtan şiirler de vücuda getirmiştir. Şiirlerinde ağırlıklı olarak inanç istismarını, politik düşünceleri ve sosyal meseleleri işlemiştir.

Davut Sulari, Seyyit Mahmud Hayrani'nin neslindedir. Mahmut Hayrani de yedinci İmam Musa Kâzım'ın torununun oğludur. 22 Yaşından sonra dedelik hizmetine başlamıştır. Bu konuda torunu Berrin Sulari bize şu bilgileri vermektedir: “

22 yaşına geldiğinde babası Veli dört oğlunu toplar ve soydan gelen dedelik görevinin hangi oğlu tarafından sürdürüleceğinin kararını vermek ister. Davut Sulari'ye hitaben;

-Madem ki sen bu kadar gezmeyi seviyorsun hiç değilse taliplerin içerisine çık. Ama önce on iki evden on iki post sahibi getireceğim, dördünüzü de sorgu suale çektireceğim. Kim pirlerin mürşitlerin sorduğu soruların cevabını verirse talip içine o çıkacak, der.

⁶ İrfan Ünver Nasrattınoğlu, a. g. bildiri, s. 210-211.

Davut Sulari erlerin sorduğu her soruya ayrıntılı cevap verir. Pirlere bile bu duruma hayret ederler. Baba Velioglu Davut'un bu başarısı karşısında;

-Sen Hak'sın yol senindir; talipler içerisine sen çıkacaksın, der ve Sulari'nin *Dedelik* hizmeti böylelikle başlamış olur.⁷

Cemlerde icra ettiği nefes, semah ve demelerin müziği kendisine aittir.⁸

Kendisinden önce yaşamış Yunus, Karacaoğlan, Pir Sultan ve Erzurumlu Emrah gibi üstat şairlerin etkisinde kalmış olan Sulari, kendisi de Mahzuni Şerif, Muhlis Akarsu, Daimi, Beyhani, Serdari gibi âşıklara etki etmiştir.

Gezgin olması

Biraz önce de belirttiğimiz gibi babası Veli'nin kendisine dedelik payesi vermesinden sonra Sulari Leyla adını verdiği atı ile 45 yıl şehir şehir, ilçe ilçe, köy köy dolaşmaya başlamıştır. Âşıkların gezgin olması gelenektendir, ancak bu konuyu irdediğimizde nice âşığın buna uymadığını görürüz. Geleneğin hemen hemen bütün gereklerini yerine getiren Sulari, gezgin âşık olma vasfı ile de dikkatimizi çekmektedir. Davut Sulari, gezilerini salt yurt içi ile sınırlı tutmamış; Ön Asya'da Suriye, Irak, İran, Avrupa'da Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İsviçre, Yugoslavya, Avusturya vs. gibi 11 ülkeyi gezmiş, sanatını icra etmiştir. Yurt içinde ise en çok İzmir, Erzincan, İstanbul ve Ankara'da kalmıştır. At sırtında dolaşma eylemini 40 yıl kadar sürdürmüştür ki edebiyat tarihimizde bu kadar uzun süre ile gezgin olan şair hemen hemen yok gibidir. Hatta Sulari'nin ölümü de yine âşıklık sanatını icra ederken olmuştur. Erzurum'da Âşık Ali Rahmanî'nin âşıklar kahvesinde bir âşıkla karşılaşma yaptığı sıra rahatsızlanmış, kaldırıldığı hastanede 18 Ocak 1985 günü vefat etmiştir. Daha çocuk yaşlarında sazla-sözle tanışan Sulari'nin ömrünü bu yolda heder etmiş olması, onun âşık edebiyatında önemli yer kazanmasını sağlamıştır.

Şiir tekniği

Bilindiği gibi âşık tarzı şiir geleneğinde birin dördlüktür. Âşıklar şiirlerini daha çok hecenin 8 ve 11'li kalıplarıyla ve dördlüklerle vücuda getirirler. Davut Sularî de bu geleneğin bir mensubu olarak aynı tavrı sergilemiştir. Âşıkların otaya koydukları koşma, semai, divan, lebdeğmez, yedekli şiir, müstezat, destan gibi şiirlerin hepsine ait Sulari'de onlarca örnek vardır.

İnceleme imkânı bulabildiğimiz 82 şiirinde Sulari'nin en çok 11 hece ile söylediği şiirleri çoğunluktadır ve bunun adedi 55'tir. Bunların dökümü şu şekildedir:

7 heceli şiir 3 adet

8 heceli şiir 17 adet

11 heceli şiir 55 adet

⁷ <http://berrinsulari.blogcu.com/asik-davut-sulari/528075>

⁸ Sadık Yalsızuçanlar, a. g. e., s. 46.

13 heceli şiir 2 adet

15 heceli şiir 2 adet

16 heceli şiir 3 adet

Davut Sularî biraz önceden belirttiğimiz gibi şiirlerini en çok dörtlüklerle söylemiştir. Dörtlüklerinin sayısı genellikle 3'tür. Ancak bunun yanında beyitlerle üçlüklerle de şiirler söylediği olmuştur. Çoğu zaman ana metni beyit ve üçlük olan şiirlere bağlantı olarak bazı dizeler ilâve etmiş ve böylelikle çok sayıda yedekli şiir vücuda getirmiştir. İlâve dizelerin sayısı 2-5 arasında değişmektedir. Bunda da ezgilerin rolünü unutmamak gerekir. Sularî'nin 13 hece ile söylediği müstezat tarzında şiirlerin olduğunu da belirtmek gerekir.

Sonuç olarak, verdiğimiz bu bilgilerden hareketle, Davut Sularî'nin sanat cephesini özetleyecek olursak şunları söyleyebiliriz.

Âşıklık geleneği çerçevesi içinde ömrünü geçirmiş olan Sularî, geleneğin gereklerini yaşamış bir sanatçıdır. İrticalen şiir söyleyebilen, âşık tarzı şiir çerçevesinde pek çoğunun örneğini ortaya koymuş olan, sazı ustaca çalan, kendisine has sesi ve ezgileri olan, yöresinin türkülerini ve usta malı eserleri terennüm eden, karşılaşma yapabilen ve gezgin âşık olma özelliğini taşıyan bir âşıktır. Bütün bunların yanında sanatını icra ederken bildiği pek çok hikâye ve kıssayı da dinleyenlerine aktarmış ve çeşitli mesajlar vermeye çalışmıştır. Pek çok âşıkta bu niteliklerin tamamını bir arada bulamayız. Âşıklık geleneği içinde onda eksik olarak gördüğümüz tek husus, herhangi bir hikâye tasnif etmemiş olmasıdır.